

Vreemde boswandelingen

Voorbije winter maakte ik in Thailand een nogal “bevreemdende” boservaring mee, die ik geïnteresseerde lezers van VZW De Mark niet wil onthouden. We beheren met onze VZW immers zelf ook een min of meer natuurlijk bos: het Kluysbos. Hoewel het om bossen van totaal verschillende types en dimensies gaat, vallen er volgens mij altijd wel wat parallellen te trekken.

Vertrekpunt van mijn bos-exploratie is een klein Hmong-bergdorp (waar we logeren) op een open plek in het Doi Inthanon Nationaal Park in Noord-Thailand.

Laat u niet misleiden door het woord “Park”, het gaat om een beschermde wildernis van meer dan 480 km² (48.000 ha), hoofdzakelijk tropisch bergoerwoud met slechts een paar wegen door die enkele open plekken verbinden. In de openingen liggen ofwel dorpen van bergvolkeren zoals de Hmong ofwel nutsgebouwen voor de parkrangers en bezoekers. De bergen zijn hier bebost tot helemaal boven, met verschillende bostypes naargelang de hoogte.

In deze streek is het weer tijdens onze wintermaanden aangenaam met weinig neerslag en draaglijke temperaturen ver beneden de 30 °C, ideaal weer om de bergwouden eens te verkennen. Eén mogelijkheid is om via een reisagentschap in een stad in te boeken op een meerdaagse groepstrektocht met gids. Die leidt de groep dan via platgetreden paden of wegen van het ene bergdorp naar het andere, waar de lokale dorpingen zich “ontfermen” over de “toeristen”. Of er onderweg veel tijd overblijft voor gedetailleerde natuurobservatie, betwijfel ik. Daarom huur ik zelf een persoonlijke lokale gids. Ik betaal hem behoorlijk, maar druk hem op het hart dat hij me van de platgelopen paden moet weghouden en me ook details moet laten zien over deze oerwouden. Mijn gids heet “Baleu” en is een kleine taaie veertiger uit het dorp. Hij behoort dus tot het Hmong-bergvolk, kent het gebied als zijn broekzak, en heeft al gegidst voor groepen bezoekers uit eigen land. Hij spreekt naast zijn lokale Hmong-taal, ook Thais, maar geen Engels. Ik zal mij dus moeten behelpen met mijn gebrekkig Thais.

De Hmong zijn een bergbewonende etnische minderheid in Thailand en omliggende landen. Tot voor kort waren het zwervende boeren, die in het woud open plekken kaptten of uitbrandden om er wat gewassen (waaronder opium) te telen. Enkele seizoenen later, als de grond was uitgeput, trokken ze verder om elders een nieuw stuk woud te rooien met hetzelfde doel. Deze zogenaamde “slash-and-burn”-praktijken hebben ook in onze streken bestaan ... enkele duizenden jaren geleden.

Om te vermijden dat op de duur het hele woud eraan zou gaan, wat gezien de recente bevolkingsgroei waarschijnlijk ging gebeuren, heeft de Thaise overheid via speciale landbouwprojecten de Hmong en andere bergvolkeren er grotendeels kunnen toe bewegen zich te vestigen in vaste dorpen op open plekken. En zo komt het dat wij logeren in een chalet van een kleine resort aan de rand van een bergdorpje, gelegen in een open plek van 2-3 km doorsnede, en dit temidden van uitgestrekte bergwouden. De open plek beslaat enkele minder steile hellingen, met voor het grootste deel terrasvelden waarop snijbloemen en aardbeien worden gekweekt. Ze zijn bestemd voor verkoop in de grote steden van het land. De smalle bloemterrassen worden met bergwater bevoeid via een buizensysteem. Ze zijn overspannen met doorschijnende plastic, waaronder lampen hangen, die ‘s nachts worden aangestoken om de groei te bevorderen tijdens dit koelere seizoen. De rijen met duizenden lichtjes hebben als effect dat de plek er ‘s nachts uitziet als een mini-lichtstad midden in de pikdonkere jungle!

Wanneer mijn gids Baleu en ik ‘s morgens vertrekken voor onze eerste bostocht, zijn de bloemterrassen de eerste hindernis waar we doorheen moeten. Er zijn geen echte verbindingspaden, en het is soms lastig balanceren op de terrasranden. Na een tijdje komen we via de rand van het dorp het woud in. We zitten op

ongeveer 1200 m hoogte. Er groeit een soort altijdgroen tropisch submontaan bos, met vrij veel lianen en slingerplanten, maar het is toch niet te vergelijken met de hete vochtige regenwouden met zeer hoge bomen uit de lager gelegen en zuidelijker streken van het land. Daarvoor is op deze hoogte te koel en zijn de seizoensverschillen te groot. Het pad is smal, wordt weinig gebruikt en stijgt soms met een helling van 45 °. Ik toon me dan ook een specialist in het naar beneden glijden over losse bladeren en het verstrikt geraken in doornige klimplanten. Een grote forse gestalte helpt je hier niet veel, een kleine smalle (zoals mijn gids) wel. Baleu stopt even om met zijn jungle-kapmes een wandelstok voor mij te snijden uit een klein boompje. Het stappen gaat nu wat beter. Er is ook een hond uit het dorp met ons meegelopen. Hij loopt overal aan te snuffelen en legt zeker het dubbele van de afstand af. Van de wilde dieren, die er volgens Baleu voorkomen (herten, wilde zwijnen, apen, ...), zien we niet veel, daarvoor is de vegetatie te dicht en maken we te veel geluid met door te stappen vermits we een lange tocht voor de boeg hebben. Onzichtbare vogels maken vreemde geluiden, maar een ornithologische uitstap staat pas over twee dagen gepland. Mijn gids laat me onderweg wel proeven van de bladeren of stengels van enkele eetbare jungleplanten. Wat verder krabt hij wat schors van een bepaalde boom en laat me eraan ruiken: de geur is onmiskenbaar die van de beroemde tijgerbalsem, een spul dat in het oosten veel gebruikt wordt om allerlei pijnlijke lichaamsdelen mee in te wrijven, van blauwe plekken op ledematen tot het hoofd bij hoofdpijn. Die boomschors moet dus een basisingrediënt van de balsem zijn.

Na een tijdje verlaten we het pad en gaan we dwars door het bos. Mijn gids is geen echte primitieve bergbewoner meer: hij beschikt over een smartphone met kompas, dat hij af en toe gebruikt om zich te oriënteren. Het traject wordt stilaan minder steil. We zitten enkele honderden meters hoger dan ons vertrekpunt en boven een paar watervallen, die we vanuit het dorp in de verte konden zien. Het woud wordt doorsneden door heldere bosbeekjes. Ze lopen naar de watervallen toe. We steken er een paar over langs wankele boomstammen. Mijn gids drinkt van het ongezuiverde klare beekwater, en ik doe hetzelfde. We ondervinden hiervan niet de minste hinder.

Een beetje verder dalen we af in een ondiep dalletje en komen plots bij de ingang van een grot. Nu zien we terug sporen van mensen: er liggen een aantal grote plastic zakken met ik-weet-niet-welke inhoud. Baleu probeert me duidelijk te maken dat hij me iets wil laten zien, een soort dieren. Maar door de taalbarrière snap ik niet waarover het gaat. Mijn gids steekt zijn zaklamp aan, we wringen ons door de smalle grotingang en komen in een vrij grote grotruimte. Er staat een soort grote "paaskaars" op een plat rotsblok. Baleu steekt ze aan en gaat door een nauwe zij-opening naar een volgende grotkamer. Ik blijf alleen achter bij het flakkerende kaarslicht. Het is hier vrij koel en vochtig en ... doodstil. Wat later komt mijn gids terug en nodigt mij uit om hem te volgen naar de volgende ruimte. Hij speurt er het plafond en de zijwanden af met zijn zaklamp, maar vindt niet wat hij zoekt. We keren onverrichterzake terug naar de grotingang. In het schemerlicht zie ik plots een vleermuis vliegen. Ik wijs ze aan mijn gids aan. En ja hoor, het was dat wat hij me wou laten zien: in de grot huist blijkbaar een grote vleermuiskolonie. De zakken aan de ingang bevatten vleermuisuitwerpselen, verzameld door de dorpingen om ze als meststof te gebruiken op hun velden of te verkopen.

Buiten de grot wacht de meegelopen dorps hond ons op en samen zetten we de tocht verder. Aan het zoveelste bosbeekje houden we halt. Baleu haalt twee zakjes gekookte rijst met wat vlees en groenten uit zijn rugzak: ons middageten.

We beginnen er echter pas aan nadat mijn gids een wat vreemd ritueel heeft uitgevoerd. Van een boom trekt hij twee bladeren af. Uit elk zakje neemt hij een schepje van het eten en legt dit op een blad. Dan stapt hij er wat verder mee het bos in en met de bladeren in zijn opgeheven handen prevelt hij een soort gebed. Hij legt me later uit dat hij dit doet om de geesten van het woud gunstig te stemmen en om ze hun bescherming over ons te vragen. Dit is duidelijk een overblijfsel van een oud animistisch geloof, zoals dat bij een bergvolk als de Hmong nog bestaat. Jaren van ervaring als trekker bij en met andere natuurvolkeren hebben mij geleerd om hierin niets belachelijks te zien. Het komt er in feite op neer dat in hun ogen het woud en zijn bewoners een eigen geest, een eigen intrinsieke waarde hebben, groter dan het loutere nut ervan voor de mens. Een bos is dus veel meer dan een aantal kubieke meters houtopbrengst of wat planken. Zelfs als het de mensen niet direct van nut is (maar dat is het eigenlijk wel vanwege de

zuurstofproductie, wateropslag, enz.), heeft het toch recht op bescherming en moet het de kans krijgen om op natuurlijke wijze te regenereren.

Na het ritueel legt Baleu de bladeren op de grond, waarna de meegelopen hond zich over de geofferde hapjes ontfermt. Zo gaat er niets verloren!

Na het eten gaat de tocht verder over enkele droge bergkammen, sommige begroeid met naaldbomen. Ik weet dat er in de noordelijke berggebieden van het tropische Thailand twee inheemse soorten dennen voorkomen, maar toch doet het zicht ervan bijna Europees aan.

We zijn intussen terug op een pad beland. Van de hele dag komen we geen mens tegen. Tenslotte begint het pad naar beneden te lopen. Na een lange, steile afdaling komen we terug aan de bloemterrassen in de open plek met het bergdorp. Onze eerste trekking-dag zit er op.

De tweede dag begint met een rit vanachter op de moto van mijn gids Baleu. We rijden steil omhoog van ons bergdorp naar de top van de Doi Inthanon langs de hoofdbaan doorheen het nationaal park. De ietwat vlakke top van de berg is met zijn 2565 m het hoogste punt van Thailand, en dus een attractie voor binnen- en buitenlandse toeristen. Op de top is er een open plek met een bezoekerscentrum, parkings, restaurants, nutsgebouwen voor de parkrangers, enz. Gelukkig is dit alles vrij beperkt gehouden, en strekt de bergjungle zich over 360° rond deze verstoorde zone uit zover het oog reikt.

Mijn gids loodst mij voorbij groepjes dagtoeristen tot bij een van de nutsgebouwen, en aan de achterkant ervan stappen we over een kleine omheining.



Figuur 1 Tropisch nevelwoud in N-Thailand

Zo komen we terecht op een smal pad in het oerwoud. Het pad werd enkele jaren terug door parkrangers aangelegd en is slechts gekend door de “insiders” van de parkdienst. De rangers nemen er soms kleine

groepen Thaise toeristen op trektocht naar een mooi uitzichtpunt op het einde van het pad. Volgens mijn gids ben ik misschien de eerste blanke die er een voet zet: er valt dus heel wat te ontdekken!



Figuur 2 Dode boom in nevelwoud

En dat wordt vlug duidelijk wanneer we het bos binnenstappen. We zitten boven de 2000 m, waar het het ganse jaar koel en erg vochtig blijft (2 m neerslag per jaar tegenover 85 cm in Brussel!). De temperatuur blijft normaal onder de 20 °C en het kan er tijdens koude nachten zelfs vriezen. Overdag zorgt de sterke tropische zon steeds voor de nodige opwarming zodat de fotosynthese van bomen en planten kan doorgaan. Hierdoor ontstaat een soort altijdgroen tropisch montaan bos, anders en veel spectaculairder dan dat waar we gisteren door trokken. Dit bergwoud is dikwijls in mist gehuld en wordt door specialisten vaak “nevelwoud” genoemd. Het komt ook in andere tropische bergstreken voor, o.a. in Centraal- en Zuid-Amerika.



Figuur 3 - Tropisch nevelwoud-

Het is een echt sprookjesbos. Door de sterke winden op de bergflanken hebben de vrij lage bomen (zelden meer dan 20 m hoog) kromme stammen en takken die zich in allerlei bochten wringen. Wegens de hoge luchtvochtigheid zijn ze bovendien beladen met een wirwar van lianen, mossen, lichenen, orchideeën en andere planten. Elke boom lijkt hier zijn eigen persoonlijkheid te hebben, geen twee zijn dezelfde! Er is ook veel onaangeroerd dood hout, staand en liggend, een kenmerk van alle echte oerwouden. De geheimzinnige sfeer wordt nog versterkt door bizarre geluiden van verborgen vogels, cicaden en andere insecten. Op een eekhoorn na zien we geen zoogdieren, daarvoor moet je in de schemering of 's nachts op stap gaan en je tijd nemen om alles af te scannen.



Figuur 4 - Balanophora fungosa parasiteert op boomwortels

We zitten nu gelukkig in het drogere seizoen en valt er tijdens de ganse tocht geen druppel regen. In het begin “verliezen” we wat tijd met ons te vergapen aan enkele bijzondere boom-exemplaren en het nemen van foto’s. Daarna is het doorstappen, dikwijls steil bergaf. Ook nu laat mijn gids Baleu me weer proeven van diverse bladeren en andere “heerlijkheden” van het woud. De bomen in dit bergwoud behoren niet tot



Figuur 5 - Epifytische orchidee sp

dezelfde families als deze van de lager gelegen tropische wouden, maar zijn verwant aan die van onze gematigde bossen. Zo groeien er verschillende soorten eiken. Baleu toont mij er een. Hij heeft dezelfde glimmende altijdgroene bladeren als de bomen uit de lager gelegen tropische bossen, maar we vinden er wel eikels onder die erg gelijken op deze van onze inheemse eiken.

Op sommige plaatsen vinden we op de bosbodem eigenaardige bolvormige paarsbruine uitwassen. Volgens mijn gids zijn het een soort paddenstoelen, maar mijn gevoel zegt me dat het om een type van parasitaire plant gaat. Latere opzoeken in boeken en op het internet op basis van mijn foto’s wijzen uit dat het om de bloeiwijze gaat van een plant die parasiteert op boomwortels: *Balanophora fungosa*. Wortelparasieten komen ook in onze streek voor, al behoren ze tot een heel andere plantenfamilie. Zo weet ik in het Raspaillebos de Paarse schubwortel staan, waarvan de paarse bloemen in de lente net boven de bosbodem uitsteken. Ook dit plantje heeft geen bladgroen en doet dus niet aan fotosynthese, het parasiteert op de wortels van hazelaar, populieren, wilgen, enz.



Figuur 6 - Epifytische orchidee sp

Een andere topper zijn een soort grote orchideeën (wit met geel hart), in dit seizoen in bloei. We zien ze op de takken van sommige bomen.

Het zijn dus epifyten, d.w.z. ze groeien op boomtakken zonder er voedsel aan te onttrekken, want ze hebben zelf groene bladeren om aan fotosynthese te doen.



Figuur 7 - Bergflanken met nevelwoud

Onze inheemse orchideeën zijn allen bodembewoners.

Na een lange afdaling, komen we uit op een vrij smalle rotskam, een uitloper van de hoofdtop. De flanken zijn er begroeid met prachtige grote rododendrons. Ze bloeien juist nu, sommige met witte maar de meeste met dieprode bloemen. Ook dit zijn soorten uit de gematigde klimaatzone, die hier gedijen vanwege de grote hoogte. Aan veel van hun takken hangen sluiers van baardmossen. Baardmossen zijn geen mossen, maar behoren tot de lichenen. Lichenen (ook korstmossen genaamd) zijn dubbelorganismen: ze zijn voor het grootste deel zijn opgebouwd uit zwamdraden, en voor een klein deel uit algen of uit blauwwieren. Praktisch alle baardmos-soorten kunnen enkel overleven in zeer zuivere lucht (in ons Kluysbos ben ik er nog geen tegengekomen!). Eens goed inademen dus!



Figuur 8 - Bloeiende rhododendrons op bergkam

Het pad loopt dood op een magische plaats waar de rotskam langs drie zijden steil naar beneden duikt. Door de minder dichte begroeiing genieten we van spectaculaire vergezichten: links eindeloze bergflanken met het bladerdak van de bergjungle, vóór ons een bijna kale rotspartij die boven het bos uitsteekt, rechts in de verte een paar open plekken in het bos met velden en bergdorpen. Eerst wat foto's nemen dus. Op deze fantastische plek eten we ook onze lunch op, maar niet voordat Baleu opnieuw wat eten heeft geofferd aan de woudgeesten.

De terugweg verloopt langs hetzelfde pad, maar nu gaat het bergop. We moeten verscheidene honderden meters hoogteverschil overwinnen en dat op meer dan 2000 m hoogte.



Figuur 9 - Takken begroeid met baardmossen sp

Het gaat dus langzaam hoewel we veel minder stoppen dan op de heenweg. Op het eind van de namiddag komen we terug aan de omheining bij de gebouwen van de parkdienst. Net als ik denk dat de tocht erop zit, wijst mijn gids naar een kleine vogel die wat verder op een tak zit. Door mijn verrekijker herken ik hem als het mannetje van een

Groenstaarthoningzuiger, maar dan wel van een ondersoort die enkel op deze berg voorkomt (dus endemisch, d.w.z. voorkomend in een beperkt gebied). Hij lijkt wat op een kolibrie met lange staart, maar honingzuigers zijn helemaal niet verwant aan kolibries, die enkel in de Nieuwe Wereld voorkomen. De mannetjes zijn wel even fel gekleurd: deze heeft een glanzende blauwgroene kop en staart en een geelrode onderzijde.



Figuur 10 - Bloeiende rhododendrons op bergkam

Met een fijne kromme snavel en lange tong zuigen ze nectar uit bloemen, die ze ondertussen helpen bestuiven. Ons exemplaar blijft niet lang genoeg zitten om mij de tijd te geven hem te fotograferen.



Figuur 11 - Rhododendron sp - detail

Maar als je weet dat ornithologen van de hele wereld naar dit natuurpark komen speciaal om deze soort de zien, dan vind ik het toch een mooie afsluiter van onze tocht!

Luc Meert